

DEBATAVOND ARCHITECTUURCENTRUM AORTA

Datum: 9 november 2023, 19.30 tot 22.00 uur

Locatie: Karma Kebab, Kanaalweg Utrecht

Aantal aanwezigen: 36 externe deelnemers

Verslag door: architectuurcentrum Aorta

Hoe moet het, gezien die identiteit en gezien de verwachte groei, in de toekomst met de stad? Welke kant kan de stad rustig op veranderen? En wat zou gekoesterd moeten worden, omdat het de identiteit van Utrecht mede bepaalt? Dit zijn vragen waar de gemeente Utrecht een antwoord op zoekt in het licht van de stedenbouwvisie waar momenteel aan wordt gewerkt. Het idee is dat een participatieve aanpak zo'n visie steviger inbedt dan - het andere uiterste - een plan 'hoog over'.

Parallele werelden op tien vierkante meter: daarvoor moet je toch echt in een grote stad zijn. Utrecht is 'de kleine grote stad', aldus Frank van Mil, die de avond afraapt met een kort verslag van zijn recente bevindingen als flaneur, of slenteraar, zoals hij het zelf noemt. Een stad waar een flaneur uit de voeten kan is per definitie een goede stad, concludeert hij terecht. Om nieuwe straatjes en stegen te ontdekken en idealiter zelfs prettig te verdwalen. Het draait bij nieuwbouw dus niet om maximumhoogte, zegt Van Mil. De aloude discussie over 'hoger dan de Dom' is niet relevant. Waar het wel om gaat: het behoud van de Utrechtse fijnmazigheid en prettige, goed vormgegeven straten.

Raffinement

Als Lisa Peters, die de avond modereert, informeert wat de aanwezigen 'typisch Utrechts' vinden valt er aanvankelijk een bedachtzame stilte. 'Hou de stad toegankelijk', zegt iemand dan. 'Raffinement', zegt iemand anders, gevolgd door de vermaning dat dit bij nieuwe ontwikkelingen zo moet blijven, bijvoorbeeld door te verdichten rond ov-haltes. Enkele aanwezigen delen de notie van 'krampachtigheid', omdat Utrecht structureel met zijn identiteit lijkt te worstelen. En er wordt geconcludeerd: 'Utrecht is gewoon heel mooi'.

Je zou je af kunnen vragen of de gemeente zijn oren niet te veel laat hangen naar bewoners. Hoort zo'n visionair, stedenbouwkundig plan niet van de professionals van de gemeente zelf te komen? Daarentegen is het de vraag of bewoners überhaupt te veel te zeggen kunnen hebben over hun eigen stad. De stad waar ze leven, die hen aan het hart gaat, die ze vormgeven met hun dagelijkse handelingen. Ook inspraak over stedenbouw lijkt typisch Utrechts, in elk geval de laatste paar decennia. Van een soort open-file-stedenbouw rond 2010 naar de swipocratie die, samen met deze avond dus, richting geeft aan de komende stedenbouwvisie.

Adviezen formuleren

Na een plenaire presentatie van Like Bijlsma, over de kwaliteit van de woonomgeving in buitenwijken, verdelen de aanwezigen zich over vier 'werktafels', om adviezen te formuleren voor een specifiek gebied. Deze gesprekken worden begeleid door twee landschapsarchitecten, een stedenbouwkundige en een architect – respectievelijk Wim Voogt (OKRA Landschapsarchitecten), Jeroen Marseille (Marseille Buiten), Anne Seghers (Ruimtevolk) en Casper Schuurin (MONK Architecten).

Het bijzondere is dat deze ontwerpers emotioneel betrokken zijn bij het betreffende gebied: zij wonen of werken er. De korte toelichtingen die zij vooraf geven, om hun 'tafel' toe te lichten, kregen er pardoos een competitief karakter van. Met een kwinkslag, maar toch... Eenmaal aan de tafels bleek iedereen een professional en uitstekend op de hoogte. Er werd tussen de stedenbouwers, ontwikkelaars, planologen en anderen eerst inside-information gedeeld, zoals over de bestemming van de grond van de scoutinggroep (DUG) aan de

Kardinaal de Jonghweg, en dan doorgestoomd richting het formuleren van kwaliteiten en daarvan afgeleide adviezen voor de stedenbouwisie.

Tweede Daalsedijk

Het viel Anne Seghers op hoe goed iedereen aan haar tafel het gebied kende, zegt zij in haar samenvatting van deze sessie. Daardoor wist iedereen dat verdichten in de Daalsebuurt een probleem zou opleveren voor de openbare ruimte. Het advies is om in de gebiedsontwikkeling in het naastgelegen gebied (Wisselspoor) in te zetten op structuren en voorzieningen (mobiliteit) waar bestaande bewoners van kunnen mee profiteren en die de druk op de bestaande openbare ruimte verlichten. Andere tips: hou die kleine zijstraatjes lekker rommelig, die kunnen best wat hebben als eraan gesleuteld wordt, op voorwaarde dat de grote structuren, zoals de Tweede Daalsedijk en de Amsterdamsestraatweg, radicaal vergroend en robuust gemaakt worden. De identiteit van dit gebied is 'vrijplaatsachtig', wat erg wordt gewaardeerd. Het is de rol van de gemeente om dat karakter te behouden!

Veemarkt en Voordorp Aan de tafel van Jeroen Marseille werden tot het einde gedachten gedeeld, vertelt hij. Het ging onder meer over participatie – men concludeerde dat daar geen blauwdruk voor was, maar dat een project er altijd beter van werd. Participatie in Voordorp zou bijvoorbeeld toegespitst moeten worden op het karakter van de bewoners, een hechte, homogene groep. Want 'inbreiden' draait om nieuwe en om oude bewoners – die laatste worden weleens vergeten. Steeds over een klein hoekje praten werkt ook niet goed, je moet plannen ergens aan kunnen relateren, is een andere conclusie. Werk dus integraal en zoek naar de samenhang tussen stedenbouw, architectuur en openbare ruimte. Een meer sociaal-maatschappelijk advies gaat over het aanwijzen van 'witte plekken', waar je iets kunt organiseren, wat goed is voor die typisch stedelijke paralleliteit.

Werkspoorkwartier

Casper Schuurings is met zijn bureau gevestigd in het Werkspoorkwartier: een leeg gebied met veel potentie, is de gedeelde mening. Dat de gemeente er op een afstand blijft, ervaart iedereen als een enorme pre. Net als het feit dat dit een werkgebied is, waar dus niet gewoond wordt. Dat moet zo blijven vindt men. De ideeën aan Schuurings 'tafel' betroffen vooral – al dan niet permanente – toevoegingen, zoals een festival, museum, stadslandbouw, een watertaxi, zwembad, markthallen, educatie, liefst van de HKU, en... het publiek toegankelijk maken van de illustere tunnel onder het Amsterdam-Rijnkanaal. Waarbij de mix van huidige- en toekomstige gebruikers mooi in balans moet blijven, maar gebruikers idealiter wel een impuls geven aan een duurzame en circulaire economie. Ook belangrijk: er moet aandacht naar het groen en naar de (sociale) veiligheid.

Hoograven-Zuid

Wim Voogt noemt om te beginnen nog een identiteitskenmerk van Utrecht: overal zit een historische laag verstopt. Specifiek voor Hoograven-Zuid geldt dat het een leuke wijk is, een beetje verstopt en juist niet homogeen, zowel qua bevolkingssamenstelling als qua stedenbouw en architectuur. Wel gaat er veel mis: de dynamiek op straat is minder sociaal door de komst van het winkelcluster aan de 't Goylaan en er zijn te veel auto's. Voogt herhaalt de opmerking van Joost Ector (voorzitter welstand), 'niet elke afwezigheid een gemis', die viel in het gesprek over de noodzaak om de barrières in de wijk te slechten. De vraag of je juist moet gaan voor goede verbindingen, of het huidige isolement moet koesteren, bleef vanavond een vraag. Wel lijkt 'raffinement' in deze wijk sowieso gewenst: regel het netjes op detailniveau, door zorgvuldig te tekenen.

Top-4

De samenvattingen van de ontwerpers gaven een goed beeld van de gesprekken aan de andere tafels dan de 'eigen'. Ook de individuele adviezen van de aanwezigen maakten duidelijk wat van belang werd geacht. Helemaal omdat deze adviezen, die op een speciaal formulier werden genoteerd, in een 'formulierendans' (met Utrechtse muziek) vijfmaal van scores werden voorzien door wisselende personen. Het hoogst scorende advies (23 uit 25 punten) betrof de Tweede Daalsedijk, maar is in feite universeel: Begin altijd met het structureren en ontwerpen van de (half-)openbare ruimte. Dit is van belang voor allerlei aspecten, zoals sociale kansen en de ecologie en waterhuishouding.

Volgende in de reeks zijn drie adviezen met 20 uit 25 punten. Pas de Utrechtse visie op gezond stedelijk leven ook in de bestaande wijk van Hoograven toe, luidt het eerste. Het tweede gaat ook over Hoograven-Zuid: Zorg er bij nieuwe verbindingen tussen wijken voor dat verkeersbewegingen passen bij de betreffende openbare ruimte. Het derde advies is een pleidooi voor contrasten in het Werkspoorkwartier: behoud ze en creëer ze. Net als het 'winnende' advies scoorde dit misschien juist hoog omdat het eigenlijk voor de hele stad geldt. Want zijn contrasten niet precies wat een stad tot stad maakt?

Gemeente aan zet

Bart van der Vossen, directeur ruimte van de Gemeente Utrecht, nam de adviezen officieel in ontvangst. Hij had een volle week, omdat er op meer plekken input werd geleverd voor de visie stedenbouw. 'Het is indrukwekkend, deze avonden zijn cadeautjes van denkkraft', zegt Van der Vossen. In sommige adviezen proeft hij een waarschuwing. 'Jullie vinden dat we aan een gezonde stad moeten werken, als we die propageren. En dat doen we! Kijk bijvoorbeeld naar Overvecht.' Het valt hem op dat de waarden die bewoners deze week in de diverse verdiepende gesprekken aandragen behoorlijk overlappen, of ze nu een 'ruimtelijk professional' zijn of niet. 'Het is onze taak om in de stedenbouwkundige visie een balans te vinden tussen wat onze dienst en wat de stad aandraagt.'

Van der Vossen was naar eigen zeggen 'even bang voor een problematiseringsslag' en toont zich aangenaam verrast over de uitkomst van de door AORTA georganiseerde avond. Zijn verbazing brengt nóg een identiteitskenmerk voor het voetlicht. Het was heel slecht weer en in de wereld van het ruimtelijk ontwerp is het druk, druk, druk. Toch togen deze Utrechters naar Karma Kebab: constructieve, betrokken bewoners zijn ook typisch Utrechts. Het verplicht de gemeente nog eens extra om te doen wat zij bij monde van Van der Vossen reeds beloofde: adviezen worden opgenomen in de stedenbouwvisie en zo niet, dan wordt beargumenteerd waarom. De nieuwe visie wordt begin 2024 verwacht.

OVERIGE ADVIEZEN DEBATAVOND AORTA

Verslag door: Gemeente Utrecht

Hoograven-zuid

- Zorg dat je kleine groene ruimten met elkaar verbindt zodat er een groen netwerk van fijne plekken ontstaat.
- Doorvertaling op strategisch/ruimtelijk niveau is waar het echt spannend wordt.
- Kwaliteit is een ontwerpogave.
- Zorg dat je visie op 'gezond stedelijk leven' ook in de bestaande wijk van Hoograven toegepast gaat worden.
- Saneer de geluidshinder en maak aantrekkelijke groene verbindingen.
- "If it ain't broken, don't fix it" (los eerst échte problemen op).

- Zorg dat je de gezonde stad op alle niveaus echt waarmaakt. Doe dit door middel van:
 - Fijnmazig verbinden van de context;
 - Geluidsoverlast verminderen Waterlinieweg;
 - Voetgangersweefsels aanleggen;
 - Ontmoetingen stimuleren;
 - Ziel in de wijk behouden.
- Zorg voor raffinement: Utrecht is een verfijnde dame.
- De waterlinieweg als verbinder i.p.v. barrière. Ga nu het zaadje planten voor het afwaarderen van de weg en het omzetten naar groene highline.
- Zorg voor goede verbindingen tussen wijken onderling, maar let tegelijkertijd op dat nieuwe verkeersbewegingen die je daar creëert, passen binnen de ruimte die er is in de betreffende wijk.
- Hoograven zuidoost is niet de plek om te verdichten!
- De Waterlinieweg moet (met behoudt van functie) ondergronds.
- Delen van de wijk zijn geschikt voor monumentverklaring.

Veemarkt/voordorp

- Spreek uit welke kwaliteit je in de bestaande stad voor kleine inbreidinglocaties nastreeft, zodat je als gemeente niet steeds het wiel opnieuw hoeft uit te vinden.
- Utrechtse identiteit: stad! Toch: in vergeten plekken: ja voor de pressure-cooker.
- Beperk de tijd tussen planinitiatief en realisatie. Verantwoord participeren!
- Cluster auto's.
- Bewaak de identiteit van buurten.
- Relativeer de inbreng van bewoners: het zijn geen professionals.
- Elke ontwikkeling in Utrecht verdient een eigen aanpak; probeer niet alles in regels te vatten, want stedenbouw is veel te dynamisch. Daarna kan de planoloog en jurist eroverheen.

Tweede Daalsedijk

- Hou de tijdslagen in beeld: als je weet waar je vandaan komt, weet je waar je naar toe moet.
- Gezamenlijk groen in relatie tot de bestaande gebouwen. Richt je op gezamenlijk tuinieren in het groen in combinatie met een fijne gezamenlijke openbare ruimte. Ontwikkel een nieuwe typologie voor het gebied. Laat concordia intact met kunstenaars. Intern restaurant. Ook voor nieuwbouw.
- Maak ontwikkelingsprocessen korter! Zorg voor snelle participatie en creëer commitment tussen gemeente, ontwikkelaar, buurt, etc. Geef duidelijke kaders, geen ambities 'stapelen'.
- Benut de identiteit van het industriële spoorverleden in de openbare ruimte. Geef de industriële gebouwen die bewaard blijven ruimte in het gebied, zodat ze vanuit zichtlijnen goed te zien zijn.
- Begin altijd met het ontwerpen/structureren van de openbare (en evt. half-openbare) ruimtes. Ook van belang voor sociale kansen en voor ecologie/water etc.
- Maak een geluidsvisie! Geluid, lawaai en stilte zijn essentieel om over na te denken en mee te nemen bij ontwikkeling en verdichting. Niet alleen voor wonen etc. maar ook voor recreëren. Gaat verder dan wettelijk kader.
- Lokale kernen, stadswandelroutes, centraal parkeren, aandacht voor fietsers en voetgangers.
- Geef de stad terug aan de bewoners.

Werkspoorkwartier

- Algemeen: laat de bestaande stad meegroeien met de schaa sprong: optoppen, omgevingsverordeningen versoepelen, “til” de stad een paar lagen op!
- Verdichten op een kwalitatieve manier: levendige plinten, toekomstbestendige “monumentale” ontwerpen.
- Hoger dan de dom mag als het ontwerp maar aan het bovenstaande voldoet.
- Zorg voor een plintmanager/stadsbouwcommissie.
- Maak verbindende thema’s zoals doorgaande groenzones (ook voor sport) in bereikbare en doorwaadbare gebieden voor fietsers/voetgangers.
- Verdichten en “echte” hoogbouw bij alle OV-punten met lage/parkeernormen.
- Eerst verdichten in de stad en daarna pas Rijnenburg.
- Behoud identiteit wijken.
- Contrasten: houdt ze en creëer ze. Rustig/stil en druk/levendig.
- Niet slopen (tenzij hergebruik), beperk nieuw/ruw materiaal.
- Bestaande vierkante meters beter benutten door woningen te splitsen.
- Privé-auto binnen de ring verbod (enkel delen toegestaan).
- Sterk vergroenen.
- Ondersteun coöperatieven.
- Stad voor iedere portemonnee voor wonen, werken én voorzieningen.
- Zorg voor sterke publieke voorzieningen.
- Laat een visie meer zijn dan dat. Durf ook te kiezen voor een echte richting en doelen. Maak het desnoods concreet per deelgebied of zelfs potentiële ontwikkellocatie.
- Ruimte voor initiatieven: laat dingen gebeuren in een testfase. Zonder testen weet je niks.
- Meer overdekte pleinen, zoals het stationsplein, maar beschut en zonder mensen die er allen doorheen lopen. Het moet een bestemming zijn die ook ’s avonds veilig en welkom voelt (goed belicht). Parkeerplaatsen groter en allemaal bij elkaar. Daardoor straten die meer open zijn (specifiek voor werkspoor).

